

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

О.А. БУЖИН,
д.е.н., професор, Черкаський інститут пожежної безпеки
ім. Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України

Моніторинг показника собівартості платних робіт і послуг підрозділів цивільного захисту в умовах ринкового ціноутворення

У статті розглядається один із можливих підходів калькуляції показника собівартості платних робіт і послуг органів та підрозділів цивільного захисту в умовах змінного ринкового ціноутворення.

Ключові слова: національна безпека, економічна безпека, цивільний захист, собівартість продукції, робіт і послуг, підрозділи цивільного захисту.

В статье рассматривается один из возможных подходов калькуляции показателя себестоимости платных работ и услуг органов и подразделений гражданской защиты в условиях переменного рыночного ценообразования.

Ключевые слова: национальная безопасность, экономическая безопасность, гражданская защита, себестоимость продукции, работ и услуг, подразделения гражданской защиты.

This paper deals with one possible approach parameter calculation cost of paid work and services and departments of civil protection in variable market pricing

Keywords: national security; economic security; civil protection cost of goods; works and services; civil defense units.

Постановка проблеми. Національна безпека – це основна безпека конкретного здорового суспільства, що

впродовж усієї доісторичної та історичної епохи, послідовно пройшовши всі форми розвитку етносу, піднялося у своєму ставленні до стадії народ і виявило здатність до формування національної концептуально незалежної суверенної держави [1]. На рівень національної безпеки має безпосередній вплив економічне становище, яке формує економічну безпеку країни. Економічна безпека України – це стан національної економіки, який дає змогу забезпечувати національні економічні інтереси України, зберігати стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз і здатний забезпечити відповідний світовий рівень життя її громадян, задовольнити потреби особи, сім'ї, суспільства, держави, гармонійне поєднання національних інтересів з національною ідеєю [2]. У сучасних умовах розвитку суспільства економічна безпека викликає найбільший інтерес, тому що сучасні підприємства різних рівнів функціонують у непередбачених, непрозорих та непередбачуваних умовах [3].

Функціонування різних рівнів і видів безпеки взаємопов'язане з функціонуванням цивільного захисту, який забезпечує шляхом профілактики та безпосередніми діями відповідного рівня безпеки та життєдіяльності країни. Функціонування цивільного захисту ґрунтується на економічних підходах в основі, яких є досягнення ефективних результатів з цивільним використанням матеріальних витрат.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Здійсненню практичних заходів щодо запровадження нової моделі управління в Україні має передувати розроблення відповідної концепції, яка має забезпечити: по-перше, проведення дієвої економічної політики держави у сфері розвитку держсектору по виконанню притаманних їй функцій з урахуванням вимог національної та економічної безпеки; по-друге, впровадження сучасних методів та інструментів управління щодо розробки та реалізації стратегії розвитку держсектору, оптимізації (раціоналізації) його розміру та структури, а також підвищення ефективності функціонування; по-третє, гармонічне співіснування державного, комунального та приватного секторів, що має позитивно вплинути як на розвиток держсектору, так і на національну економіку в цілому [4]. Ефективність прогнозування залежить не стільки від застосування тих або інших методів, скільки від збереження правильності точки зору [5]. Останнім часом політики, ЗМІ і громадська думка особливу увагу приділяють «рукотворним» кризам, насамперед фінансово-економічній кризі і рецесії 2008–2009 років, і їхнім негативним ефектам, при цьому на другий план відходять наслідки масштабних природних лих, які серйозно позначаються на соціально-економічному розвитку країн [6].

Мета статті. Фінансове забезпечення діяльності підрозділів з питань цивільного захисту суб'єктів господарювання здійснюється за рахунок коштів таких суб'єктів господарювання. Фінансове забезпечення діяльності сил цивільного захисту здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, коштів суб'єктів господарювання, інших не заборонених законодавством джерел. Матеріально-технічне та фінансове забезпечення діяльності аварійно-рятувальних служб здійснюється за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів, підприємств, установ, організацій, що створюють аварійно-рятувальні служби, коштів від надання додаткових платних послуг, а також добровільних пожертвувань юридичних і фізичних осіб, інших не заборонених законодавством джерел [7]. Враховуючи це, розробити алгоритм моніторингу показника собівартості платних робіт і послуг підрозділів цивільного захисту в умовах ринкового ціноутворення.

Виклад основного матеріалу. Собівартість є одним із важливих економічних показників із забезпечення економічної конкурентоспроможності продукції, робіт та послуг. На показник собівартості продукції, робіт та послуг підприємств різних форм власності, незалежно від виду економічної діяльності, мають безпосередній і опосередкований вплив макроекономічні фактори – фактори зовнішнього походження та безпосередній вплив мікроекономічні фактори – фактори внутрішнього господарського походження, що у подальшому через собівартість впливають на рівень конкурентоспроможності та економічної життєздатності підприємства.

Собівартість як економічна категорія є уособленою частиною вартості, сформованою у процесі виготовлення продукції і послуг підрозділом та підприємством у цілому. Основу

цієї вартості становить вартість різних категорій капіталу, використаного у процесі технології виробництва продукції, робіт та послуг.

Собівартість є одним із важливих базових економічних показників для розрахунків інших похідних показників з метою визначення результативності господарської діяльності підрозділів та підприємств різних форм власності, певного виду економічної діяльності. Показник собівартості продукції, робіт та послуг дає змогу на економічному рівні зрозуміти, в яку суму фінансових витрат обходиться виробництво продукції, робіт та послуг і наскільки економічно вигідним воно є підрозділу, підприємству в конкретних економічно-політичних умовах. Показник собівартості є підґрунтям ціноутворення і забезпечення економічної конкурентоспроможності продукції, робіт та послуг підрозділів та підприємства в цілому.

Показник собівартості є також аргументом всебічного аналізу економічного стану підрозділу, підприємства з метою виявлення резервів підвищення ефективності виробництва. Зниження матеріальних витрат на виготовлення певного виду продукції, робіт та послуг, а отже і її собівартості, призводить до підвищення її прибутковості, рентабельності, забезпечення економічної конкурентоспроможності і закріплення необхідного стану підрозділу та підприємства на ринку даної продукції, робіт та послуг. Зі зниженням собівартості продукції, робіт та послуг зростає окупність витрат за рахунок збільшення прибутку і створюються оптимальні умови для прискорення темпів розширеного відтворення і більш ефективного стимулювання працівників. Собівартість продукції, робіт та послуг виступає аргументом до однієї зі своїх функцій – конкурентоспроможності. Вивчення методології і розроблення методики управління формуванням собівартості є важливим інструментом для удосконалення виробництва з метою забезпечення економічної конкурентоспроможності і життєздатності підрозділів та підприємства. Управління витратним механізмом потребує невідкладного удосконалення формування собівартості продукції, робіт та послуг.

Собівартість продукції – вартісне вираження спожитих у процесі виробництва трансформованих різних категорій ресурсів у вигляді засобів виробництва. Собівартість продукції існує у двох загальних категоріях – виробничої і повної. Виробнича собівартість – це витрати, пов'язані з процесом виготовлення певного виду продукції в кожному з технологічних етапів на різних рівнях підрозділів і на рівні самого підприємства: Повна собівартість продукції формується з витрат на виготовлення і витрат, пов'язаних зі зберіганням і реалізацією продукції. Обидві категорії собівартості продукції застосовують для всього обсягу виготовленої продукції, робіт та послуг та їх реалізації. Витрати у грошовому еквіваленті, що витрачені на виготовлення загальних обсягів продукції, робіт та послуг, оцінюються за виробничою собівартістю. Розрізняють собівартість усієї продукції, робіт та послуг, виготовлених за відповідний період по кожному з технологічних етапів і на різних рівнях організаційної структури пі-

дрозділів і на рівні самого підприємства, – загальну суму витрат на виробництво і відповідно собівартість одиниці продукції. Собівартість одиниці продукції визначають діленням загальної суми витрат на відповідні обсяги виробництва певного виду продукції, робіт та послуг, виготовлених за відповідний період по кожному з технологічних етапів і на різних рівнях організаційної структури підприємства і на рівні підрозділу, самого підприємства, в натуральних одиницях, а для порівняння різних видів продукції можна застосовувати і умовні одиниці. Рівень собівартості для окремого підрозділу, підприємства, підгалузі чи галузі є зваженою середньою величиною. Собівартість одиниці продукції слугує підґрунтям цінової політики і в залежності від багатьох зовнішніх і внутрішніх факторів може мати різну питому вагу у реалізаційній вартості продукції, робіт та послуг. Структура собівартості продукції формується із двох видів витрат, які розподіляються за економічними елементами і за статтями калькуляції. Калькуляція (від лат. calculation – лічба, розрахунок [8, с. 9], підрахування [9, с. 302]) – обчислення собівартості одиниці продукції або виконаних робіт [8, с. 9; 9, с. 302] за елементами затрат [9, с. 302]. Розрізняють калькуляції планові, звітні, нормативні, проектні [8, с. 9]. Залежно від облікових, аналітичних, планових, виробничих або загальноекономічних потреб можуть бути й інші види калькуляції. При визначенні витрат за економічними елементами необхідно, щоб витрати підрозділу, підприємства були однорідними за економічним змістом. Класифікація витрат за економічними елементами прийнятлива для всіх видів економічної діяльності. До витрат згідно з класифікацією за економічними елементами відносять: заробітну плату основну й додаткову; відрахування на соціальне страхування; амортизацію основних фондів; сировину й основні матеріали; покупні виробни, комплектуючі, роботи і послуги виробничого характеру; допоміжні матеріали; покупне паливо і енергоносії та інші витрати у грошовому еквіваленті. Витрати на сировину, матеріали, паливо, енергію, амортизацію відображають величину витрат минулої уречевленої праці, заробітна плата з відрахуванням на соціальне страхування як економічний елемент витрат є безпосередніми витратами на оплату живої праці й утворює частину новоствореної вартості. Визначення собівартості продукції за економічними елементами – це визначення через величини витрат живої та минулої праці та співвідношення між ними, економічної і фінансової результативності діяльності підрозділів та підприємства. У подальшому через системи статистичної звітності отримані дані використовують для обчислення чистої продукції галузі і національного доходу країни. Оскільки класифікація витрат за економічними елементами відображає витрати підрозділу, підприємства, пов'язані з виробництвом продукції, її ще називають кошторисом витрат на виробництво, з її допомогою підсумовують витрати підрозділу, підприємства незалежно від номенклатури продукції, робіт та послуг, які вони випускають. Структуризація собівартості продукції за економіч-

ними елементами дає змогу визначити роль окремих елементів собівартості в загальних витратах, виявити резерви можливого зниження собівартості за рахунок змін у співвідношенні між уречевленою і живою працею.

З метою оперативного визначення можливих змін показника собівартості продукції, робіт або послуг підрозділу, підприємства, враховуючи зміни реалізаційних цін і зміни вартості виробничих витрат, ми пропонуємо при відповідних розрахунках застосовувати формулу 1:

$$CB_p = \frac{CB_{\sigma} \cdot K_{\epsilon}}{K_{\psi} \cdot K_n}, \quad (1)$$

де CB_p – собівартість продукції, робіт або послуг – розрахункова;

CB_{σ} – собівартість продукції, робіт або послуг – базова;
 K_{ϵ} – коефіцієнт зміни вартості витрат на виробництво одиниці продукції, робіт або послуг;

K_{ψ} – коефіцієнт зміни ціни реалізаційної, одиниці продукції, робіт або послуг (формула 2):

$$K_{\psi} = \frac{Ц_p}{Ц_{\sigma}}, \quad (2)$$

де $Ц_p$ – ціна реалізаційна одиниці продукції, робіт або послуг – розрахункова;

$Ц_{\sigma}$ – ціна реалізаційна одиниці продукції, робіт або послуг – базова;

K_{ϵ} – коефіцієнт зміни вартості витрат на виробництво одиниці продукції, робіт або послуг (формула 3):

$$K_{\epsilon} = \frac{B_p}{B_{\sigma}}, \quad (3)$$

де B_p – вартість витрат на виробництво одиниці продукції, робіт або послуг розрахункова (формула 4):

$$B_p = \frac{(B_{po} \cdot Ч_{po}) + (B_{pz} \cdot Ч_{pz}) + (B_{pe} \cdot Ч_{pe}) + (B_{pa} \cdot Ч_{pa}) + (B_{pm} \cdot Ч_{pm}) + (B_{pi} \cdot Ч_{pi})}{100}, \quad (4)$$

де B_{po} – вартість оборотних засобів на виробництво одиниці продукції, робіт або послуг – розрахункова;

$Ч_{po}$ – частка вартості оборотних засобів у структурі собівартості одиниці продукції, робіт або послуг – у відсотках, розрахункова;

B_{pz} – витрати на заробітну плату з нарахуваннями на виробництво одиниці продукції, робіт або послуг – розрахункові;

$Ч_{pz}$ – частка витрат на заробітну плату з нарахуваннями у структурі собівартості одиниці продукції, робіт або послуг у відсотках, розрахункова;

B_{pe} – вартість електроенергії на виробництво одиниці продукції, робіт або послуг – розрахункова;

$Ч_{pe}$ – частка вартості електроенергії у структурі собівартості одиниці продукції, робіт або послуг у відсотках, розрахункова;

B_{pa} – відрахування амортизаційні на виробництво одиниці продукції, робіт або послуг – розрахункові;

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

$Ч_{ра}$ – частка відрахувань амортизаційних у структурі собівартості одиниці продукції, робіт або послуг у відсотках, розрахована;

B_{pm} – вартість транспортних робіт на виробництво одиниці продукції, робіт або послуг – розрахована;

$Ч_{pm}$ – частка вартості транспортних робіт у структурі собівартості одиниці продукції, робіт або послуг у відсотках, розрахована;

B_{pi} – вартість інших витрат на виробництво одиниці продукції, робіт або послуг – розрахована;

$Ч_{pi}$ – частка вартості інших витрат у структурі собівартості одиниці продукції, робіт або послуг у відсотках, розрахована;

100 – сума всіх витрат на виробництво одиниці продукції, робіт або послуг у відсотках;

$B_б$ – вартість витрат на виробництво одиниці продукції, робіт або послуг, базовий період (формула 5):

$$B_б = \frac{(B_{бo} \cdot Ч_{бo}) + (B_{бз} \cdot Ч_{бз}) + (B_{бе} \cdot Ч_{бе}) + (B_{ба} \cdot Ч_{ба}) + (B_{бm} \cdot Ч_{бm}) + (B_{би} \cdot Ч_{би})}{100}, \quad (5)$$

де $B_{бo}$ – вартість оборотних засобів на виробництво одиниці продукції, робіт або послуг – базова;

$Ч_{бo}$ – частка вартості оборотних засобів (кормів) у структурі собівартості одиниці продукції, робіт або послуг у відсотках, базова;

$B_{бз}$ – витрати на заробітну плату з нарахуваннями на виробництво одиниці продукції, робіт або послуг – базові;

$Ч_{бз}$ – частка витрат на заробітну плату з нарахуваннями у структурі собівартості одиниці продукції, робіт або послуг у відсотках, базова;

$B_{бе}$ – вартість електроенергії на виробництво одиниці продукції, робіт або послуг – базова;

$Ч_{бе}$ – частка вартості електроенергії у структурі собівартості одиниці продукції, робіт або послуг у відсотках, базова;

$B_{ба}$ – відрахування амортизаційні на виробництво одиниці продукції, робіт або послуг – базова;

$Ч_{ба}$ – частка відрахувань амортизаційних у структурі собівартості одиниці продукції, робіт або послуг у відсотках, базова;

$B_{бm}$ – вартість транспортних робіт на виробництво одиниці продукції, робіт або послуг – базова;

$Ч_{бm}$ – частка вартості транспортних робіт у структурі собівартості одиниці продукції, робіт або послуг у відсотках, базова;

$B_{би}$ – вартість інших витрат на виробництво одиниці продукції, робіт або послуг – базова;

$Ч_{би}$ – частка вартості інших витрат у структурі собівартості одиниці продукції, робіт або послуг у відсотках, базова;

100 – сума всіх витрат на виробництво одиниці продукції, робіт або послуг у відсотках;

K_n – коефіцієнт зміни продуктивності (формула 6):

$$K_n = \frac{\Pi_p}{\Pi_б}, \quad (6)$$

де Π_p – продуктивність, розрахована;

$\Pi_б$ – продуктивність, базова.

Для визначення показника собівартості продукції робіт або послуг, враховуючи зміни реалізаційних цін і зміни вартості виробничих витрат, ми пропонуємо при необхідних розрахунках застосовувати зведену формулу 7:

$$CB_p = \frac{CB_б \cdot \frac{B_p}{B_б}}{\frac{Ц_p}{Ц_б} \cdot \frac{\Pi_p}{\Pi_б}}, \quad (7)$$

Висновки

Динамічний аналіз та контроль показника собівартості платних робіт і послуг в умовах ринкового ціноутворення дасть можливість своєчасно приймати адекватні рішення як у питаннях господарської діяльності, так і у ційовій політиці підрозділів цивільного захисту. Запропонований варіант визначення собівартості може мати й інші алгоритми обчислення, враховуючи технологічно-господарські та організаційні особливості ведення виробничої діяльності підрозділів цивільного захисту.

Список використаних джерел

1. Сенченко М.І. Основні складові національної безпеки / М.І. Сенченко // Проблеми національної безпеки в умовах сучасного розвитку України: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 15.09.2006. – К.: МАУП, 2006. – С. 7–17.
2. Клименко П.М. Нові підходи щодо вирішення проблем економічної безпеки держави / П.М. Клименко // Проблеми національної безпеки в умовах сучасного розвитку України: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 15 вересня 2006 р. – К.: МАУП, 2006. – С. 159–166.
3. Ільєнко О.В. Розвиток теорії «економічна безпека підприємства» в країнах з трансформаційною економікою / О.В. Ільєнко // Формування ринкових відносин в Україні: зб. наук. пр. / Наук. ред. Манцуров. – Вип. 1 (140). – К., 2013. – С. 91–97.
4. Рудченко О.Ю. Концептуальні питання реформування моделі управління об'єктами державної власності в Україні / О.Ю. Рудченко, М.М. Шкільняк, Н.Ю. Романовська, І.Л. Сінгаєвський // Формування ринкових відносин в Україні: зб. наук. пр. / Наук. ред. Манцуров. – Вип. 9 (124). – К., 2011. – С. 7–10.
5. Пакулін С.Л. Методологічний апарат прогнозування соціально-економічного розвитку / С.Л. Пакулін // Вісник Дніпропетровського університету: Науковий журнал – Серія: економіка. – Вип. 5 (3). – Дніпропетровськ, 2011. – 246–254.
6. Порфирьев Б. Экономическая оценка людских потерь в результате чрезвычайных ситуаций / Б. Порфирьев // Вопросы экономики – 2013. – №1. – С. 48–68.
7. Кодекс цивільного захисту України / Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, №34–35, ст. 458.
8. Український радянський енциклопедичний словник: у 3 т. / Редкол.: А.В. Кудрицький (відп. ред.) [та ін.]. – 2-ге вид. – К.: Голов. ред. УРЕ, 1987. – Т. 2. – 736 с.
9. Словник іншомовних слів / За ред. О. С. Мельничука. – К.: Голов. ред. УРЕ, 1985. – 967 с.